

RECENSION · ART ET LIBERTÉ

1

2

3

1. Ramses Younane, Utan titel, 1939.
2. Amy Nimr, Utan titel (Anatomical Corpse), 1940.
3. Abdel Hadi El-Gazzar, Mahaseb Il-Sayyidah, ca 1950 Olja på kartong.

FOTO: MODERNA MUSEET

Söder-surrealism

Den egyptiska surrealismen var självständig och oberoende av Paris. Och dess nordafrikanska perspektiv berikade konststarten, skriver Jonas Ellerström.

KONST

Art et Liberté - Brytning, krig och surrealism i Egypten (1938-1948)

Moderna museet, Stockholm, t o m 12/8.

I inledningsskedet av andra världskriget förklarade egyptiska konstnärer och författare att flyktingar från Europa var välkomna dit. Och från områden som invaderats av Nazityskland och Sovjetunionen, eller hamnat under den franska medlöparregeringen i Vichy, kom personer och slog sig ned främst i Alexandria och Kairo. Egypten var vid den här tiden ett brittiskt protektorat, det vill säga en koloni med högre grad av självbestämmande, och de två storstäderna vid Nilen låg utanför den nordafrikanska stridszon som uppstått.

Kontrasten är stark vid en jämförelse med dagens flyktingsituation. Nu stänger ett kallhamrat Europa sina gränser för människor som försöker rädda sig undan krigsskådeplatserna i Mellanöstern, och Medelhavet är inte en väg till frihet utan en ytterst riskabel möjlighet att i bästa fall ta sig till ett flyktingläger.

Även utan detta dramatiska exempel på att historien kan utgöra sin egen negativa spegelbild är det tankeväckande att de intellektuella i Egypten, utan att på något vis ge avkall på sin egenart, år 1939 såg sig stå i en självklar relation till Europa. Det politiska skeendet påverkade dem naturligtvis, men redan från mitten av

1930-talet hade poeten Georges Henein (med egyptisk far och italiensk-egyptisk mor) varit en aktiv deltagare i den internationella surrealismen. 1938 blev han en av grundarna av konstnär- och författargruppen Art et Liberté (Konst och frihet), vars verksamhet nu ägnas en stor utställning på Moderna Museet i Stockholm. Den pågår hela sommaren till och med den 12 augusti.

Utställningen har titeln "Brytning, krig och surrealism i Egypten (1938-1948)". Kuratorerna Sam Bardaouil (vars stora bok "Surrealism in Egypt" från förra året är en riktig ögonöppnare) och Till Fellrath har gjort ett fantastiskt konsthistoriskt arbete med att spåra upp dessa över 200 målningar, teckningar, fotografier, trycksaker och dokument. Men lika viktig är den genomtänkta syn de har på fenomenet egyptisk surrealism – inte som en marginell företeelse, utan avknoppning av en fransktomnerad rörelse, utan som en i hög grad självständig verksamhet som dessutom inte drog sig för att markera sitt oberoende av Paris och André Breton. Henein, målarna Ramses Younan och Amy Nimr och författaren Albert Cosery (som finns översatt till svenska) hade den bestämda ambitionen att berika surrealismen med sina nordafrikanska perspektiv och erfarenheter.

Följaktligen publicerade Art et Liberté-gruppen sig både på franska och arabiska, upprätthöll goda kontakter med surrealistgrupperna i London och Paris och fick Artur Lundkvist att bidra med en dikt till en av deras tidskrifter. 1948 upplöstes gruppen, tre år senare gjorde sig Egypten självständigt och tidens hjul rullade på. Art et Liberté är en historisk realitet som paradoxalt framstår som en passerad utopi.

JONAS ELLERSTRÖM
författare och förläggare

PER KIRKEBY

Bågarna står kvar

"Det här kommer sprängas i luften, det är jag säker på" sa Inga Andersson i NST den 25 september 1994, dagen efter att Per Kirkebys skulptur "Mursten" invigts på Gruvtorget i Höganäs. Konstverket satte de nordvästskånska känslorna i svall. Det ansågs fult och ett attentat mot skulpturen verkade fullt möjligt.

Konstnären, då 56 år, tog debatten med lugn. Hemma i Danmark var han medaljbehängd och etablerad i slott och koja. I konstnärskretsar rent av dyrkad. Sedan det internationella genombrottet under 1980-talet spred sig hans stora, teglade skulpturer över världen: Italien, Nederländerna, Tyskland, Norge. En föreslogs 1991 till Mårtensstorget i Lund, men planerna lades på is. Däremot byggdes de 1994 i Wanås skulpturpark och vid järnvägsstationen i Humlebæk nära Louisiana – och samma år i Höganäs.

Alla högljudda protester under 1990-talet till trots har tegelbågarna i "Mursten" välvit sig mot himlen över Gruvtorget i Höganäs länge nu. När Per Kirkeby under sitt åttionde levnadsår lämnade oss i veckan, är Murstenkonflikten sedan länge glömd. Konstnären själv däremot, kommer vi att minnas länge.

LINDA FAGERSTRÖM

Värnplikten har återinförts – ta inget för givet, samma sak kan hända motboken.

STIG JOHANSSON

RECENSION · TILLBAKA TILL 1942

Liu Zhenyun.

Svälten som glömdes bort

Liu Zhenyun är en lysande skribent, skriver Kerstin Johansson som har läst hans bok om svältkatastrofen i Henan.

BOKEN

Liu Zhenyun

Tillbaka till 1942. Övers Anna Gustafsson Chen. Wanzhi.

"Mormor! När det var svält den där gången, då för femtio år sedan, då dog det många!"

"Folk svält ihjäl ofta på den tiden. Vilket år menar du?"

År 1942-43 drabbades den kinesiska provinsen Henan av svår torka och missväxt, vilket ledde till att 3 miljoner människor svält ihjäl och 10 miljoner tvingades på flykt. Detta är en katastrof som knappt nämns i historieböckerna. Om denna svält och om myndigheternas oförmåga att hantera den handlar "Tillbaka till 1942", en dokumentär essä av Liu Zhenyun. Av boken har det också blivit en film, regisserad av välkände Feng Xiaogang.

Liu Zhenyun, som själv kommer från Henan, visste ingenting om svältkatastrofen, förrän en vän uppmärksammar honom på den. Liu börjar ställa frågor, till sin 90-åriga mormor och andra människor i hemtrakterna, om vad de minns av den svåra svälten. Han läser artiklar, skrivna av bland andra den amerikanska journalisten TH White, som på plats bevittnat händelserna. Han får klart för sig att svälten inte skulle ha blivit så omfattande om myndighe-

terna hade ingripit för att lindra den. Men krigstillstånd rådde i Kina och landets ledare Chiang Kai-shek hade därmed andra problem. Trots bristen på mat tvingades folk att fortsätta betala arrende och skatter. Omvärlden hade sina ögon på annat, så som Gandhis hungerstrejk, slaget om Stalingrad och Churchills förkylning.

Liu Zhenyun är en lysande skribent. Han lägger fram fakta, resonerar med läsaren och reflekterar över sitt material. Essän formar sig till en rasande uppgörelse med makten och myndigheternas ovilja att undsätta de svältande. För att de miljoner människor som led och svält ihjäl inte ska gömmas undan i historien skriver Liu Zhenyun deras berättelse.

Kanske många läsare drar paralleller mellan denna svältkatastrof och den som inträffade under den maoistiska tiden, i samband med Det stora språnget, 1958-62. Detta är en nedtystad händelse och Liu nämner den inte med ett ord. Det behöver han inte. I bokens kinesiska titel finns ett budskap om att studera det förgångna för att förstå nutiden. Och trots att detta handlar om Kina på 1940-talet, så är det också en krönika om vår tid. Det finns många exempel på hur världens ledare helt cyniskt brister i engagemang, medan strömmar av människor tvingas på flykt.

Till boken är fogad en novell, med titeln "Överhuvuden", som med satirisk snärt knyter an till temat makt och maktlöshet. Novellen illustrerar, på ett lite mera komiskt vis, hur de mäktiga i en liten by byts ut över tid, medan maktstrukturerna består.

KERSTIN JOHANSSON
doktor i kinesiska och bibliotekarie